

CZU: 347.92

CONSOLIDAREA LEGISLATIVĂ ȘI APLICATIVĂ A PUTERII LUCRULUI JUDECAT

Ion CARAMAN

Universitatea de Stat din Moldova

Acest articol vine să clarifice efectul puterii lucrului judecat, să scoată în evidență punctele slabe ale legislației materiale și procesuale în ceea ce privește valorificarea efectului puterii lucrului judecat. Printre acestea, s-au evidențiat neajunsurile legislației materiale care condiționează dobândirea drepturilor subiective civile de existența unei hotărâri judecătorești irevocabile, lacunele legislației procesuale și omisiunile în activitatea instanțelor de apel.

Cuvinte-cheie: *puterea lucrului judecat, exclusivitate, incontestabilitate, executorialitate, obligativitate, hotărâre judecătorească irevocabilă, termen de declarare a recursului, termen de declarare a apelului, executare silită.*

LEGAL CONSOLIDATION AND PRACTICABILITY OF THE PRINCIPLE OF RES JUDICATA

This article comes to clarify the effect of the principle of res judicata, to highlight the weaknesses of the material and procedural law in capitalizing the principle of res judicata. Among these, were highlighted the deficiencies of the material legislation, that condition the acquisition of civil subjective rights by to the existence of an irrevocable court order, those caused by procedural legislation gaps and omissions in the activity of the appeal courts.

Keywords: *the principle of res judicata, exclusiveness, incontestability, execution capacity, compulsoriness, irrevocable court order, deadline for appealing, forced execution.*

Introducere

Activitatea instanțelor de judecată în calitate de organe statale delegate cu atribuții exclusive în înfăptuirea justiției e guvernată de un singur scop: apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor. Realizarea acestui scop se manifestă prin pronunțarea unor acte judecătorești legale.

De regulă, examinarea unei pricini civile se finalizează cu adoptarea unei hotărâri, prin care instanța se expune referitor la temeinicia pretențiilor formulate de către reclamant, fie prin emiterea unei încheieri prin care procesul încetează, fără a fi soluționat fondul cauzei. În calitatea sa de act jurisdicțional, hotărârea judecătorească trebuie să întrunească anumite condiții de valabilitate referitor la legalitatea și temeinicia acesteia (art.239 CPC RM) [1]. Totodată, în literatura de specialitate s-au evidențiat și alte caractere ale acesteia: certă, deplină și necondiționată [2]. Hotărârea judecătorească își va produce efectele doar după ce va deveni definitivă și irevocabilă, obținând astfel puterea lucrului judecat.

În literatura de specialitate, puterea lucrului judecat este definită ca fiind unul dintre principalele efecte ale hotărârii judecătorești, ceea ce presupune că o cerere nu poate fi judecată definitiv decât o singură dată, prezumându-se că soluția cuprinsă în hotărâre exprimă un adevăr și nu trebuie contrazisă de o altă hotărâre [3]. În opinia lui V.Iarcov, puterea lucrului judecat reprezintă acea calitate a actului judecătoresc, în virtutea căruia hotărârea obține obligativitate, exclusivitate, executorialitate și prejudicialitate [4]. Potrivit unei alte opinii, puterea lucrului judecat este o prezumție legală absolută, care presupune că „ceea ce s-a decis printr-o hotărâre judecătorească exprimă adevărul și de aceea judecata nu poate fi reluată” [5].

Deși în legislația actuală puterea lucrului judecat nu-și găsește o reglementare expresă, efectele acesteia pot fi deduse din alte norme, precum art.169 alin.(1) lit.b) CPC RM (premisă a dreptului la acțiune), art.265 lit.b) CPC RM (încetarea procesului), art.123 alin.(2) CPC RM (degrevarea de probațiune).

Rezultate și discuții

Scopul instituției puterii lucrului judecat rezidă în crearea unei stabilități și bune funcționări a circuitului civil, fiind totodată o expresie a principiului securității raporturilor juridice, care presupune că atunci când instanțele judecătorești dau o apreciere finală unei chestiuni, constatarea lor să nu mai poată fi pusă în discuție [6]. Astfel, având în vedere efectele puterii lucrului judecat (exclusivitatea, incontestabilitatea, executorialitatea, prejudicialitatea, obligativitatea), putem spune că drepturile subiective civile consacrate în hotărârile judecă-

torești irevocabile (investite cu putere de lucru judecat) se bucură de o anumită siguranță, stabilitate și certitudine; or, partea care a pierdut procesul nu poate să repună în discuție dreptul recunoscut prin acea hotărâre.

În practică, pot fi sesizate situații care periclitează garanțiile instituite de efectele puterii lucrului judecat. În viziunea noastră, acestea pot fi divizate în două categorii:

1. **Cele de ordin material**, vizează reglementările materiale care subminează efectele puterii lucrului judecat.
2. **Cele de ordin procedural**, vizează examinarea cauzei în instanța de judecată.

Cu referire la cele de ordin material

Profesorul Ion Deleanu menționează că autoritatea de lucru judecat este o calitate imanentă hotărârii, atașată acesteia de la momentul pronunțării și pe tot parcursul existenței ei, semnificând în principiu imutabilitatea actului jurisdicțional prin care, în cadrul unei proceduri contradictorii, s-a verificat și tranșat o situație litigioasă [7].

Efectul de „**lucru judecat**” al unei hotărâri judecătorești are două accepțiuni:

Stricto sensu, semnifică autoritatea de lucru judecat, care face imposibilă judecarea unui nou litigiu între aceleași părți, pentru același obiect, cu aceeași cauză (exclusivitatea);

Lato sensu, semnifică puterea de lucru judecat (*res judicata*), care presupune ca hotărârea beneficiază de o prezumție irefragabilă că exprimă adevărul și că nu trebuie contrazisă de o altă hotărâre (obligativitatea).

Puterea lucrului are următoarele caractere [8]:

- Exclusivitatea – care face ca un nou litigiu între aceleași părți, pentru același obiect și aceeași cauză să nu mai fie cu putință.
- Incontestabilitatea – în sensul că hotărârea nu mai poate fi atacată, decât în situații speciale prin căile extraordinare de atac.
- Executorialitatea – hotărârea poate fi pusă în executare de către partea câștigătoare.
- Prejudicialitatea [9] – elementele de fapt și de drept constatate de către instanță nu pot fi apreciate în alt mod de alte instanțe și nu se cer a fi dovedite din nou, într-un alt proces la care participă aceleași persoane, în aceeași calitate.
- Obligativitatea [10] – hotărârea este obligatorie pentru părți și produce efecte corespunzătoare numai între acestea și succesorii lor.

În prezentul studiu ne vom axa pe efectul executoriu al puterii lucrului judecat.

Conform art.120 din Constituția Republicii Moldova [11] „*Este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive*”.

În conformitate cu art.255 CPC RM, hotărârea judecătorească se execută, în modul stabilit de lege, după ce rămâne definitivă, cu excepția cazurilor de executare imediată după pronunțare. Definitive sunt hotărârile judecătorești în privința cărora nu poate fi exercitat apelul.

Pentru a determina momentul devenirii definitive a hotărârii, urmează să se țină cont de mai mulți factori, precum: instanța emitentă, obiectul acțiunii, incidentele procedurale intervenite în legătură cu „comportamentul necorespunzător” al apelantului la etapa examinării apelului.

Prin prisma prevederilor art.254 alin.(1) CPC RM, hotărârile adoptate de către judecătorii (instanțe de fond) devin definitive în următoarele situații:

1. Prin neatacare (după expirarea termenului de 30 de zile pentru declararea apelului, de la pronunțarea dispozitivului hotărârii), datorită efectului suspensiv al apelului.
2. Fiind atacate:
 - a) au fost menținute prin decizia instanței de apel (din data emiterii deciziei instanței de apel);
 - b) din cauza neajunsurilor din cererea de apel, aceasta este restituită (din momentul în care încheierea de restituire a cererii de apel devine irevocabilă prin neatacare, fie din data emiterii deciziei irevocabile a instanței ierarhic superioare prin care aceasta este menținută).

Deciziile / hotărârile Curții de Apel, indiferent de faptul dacă apare în calitate de primă instanță (în procese de insolvabilitate etc.) sau instanță de apel, sunt definitive de la pronunțare (art.394 CPC RM).

În Hotărârea nr.32 din 17.11.2016 [12] privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi referitoare la executarea creanțelor împotriva statului (Sesizarea nr.80g/2016), Curtea Constituțională a statuat că

„legislația procesuală civilă atribuie caracter executoriu hotărârilor judecătorești fie imediat după pronunțare, fie la etapa la care devin definitive, fără a aștepta ca acestea să devină irevocabile”.

Astfel, persoana care deține o hotărâre judecătorească definitivă (de ex., decizia Curții de Apel emisă după examinarea apelului), prin prisma art.120 din Constituție și art.255 CPC RM, poate valorifica/ exercita drepturile prevăzute de respectiva hotărâre, apelând la mecanismul executării silite.

Studiind legislația Republicii Moldova, putem constata existența mai multor acte legislative care periclitează posibilitatea persoanelor menționate mai sus de a realiza drepturile consfințite în hotărâri judecătorești definitive, și anume: imposibilitatea punerii în executare a acestora. În acest sens, putem evidenția următoarele:

- Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, nr.137 din 29.07.2016 [13] – art.14 alin.(1), 1) lit.a): Compensația financiară pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune se acordă de către stat dacă sunt întrunite următoarele condiții: actul de constatare a săvârșirii infracțiunii a intrat în vigoare (este definitiv și **irevocabil**). Prin act de constatare a săvârșirii infracțiunii se are în vedere, după caz: a) hotărârea instanței de judecată de condamnare; b) hotărârea instanței de judecată de încetare a procesului penal pe temeii de ne-reabilitare; c) ordonanța procurorului de încetare a urmăririi penale în temeiul art.275 pct.4), 5), 7) și 8) și art.285 alin.(2) pct.2) și 3) CPP RM sau al art.53 CP RM.

- Legea cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule, nr.414 din 22.12.2006 [14] – art.22 alin.(1): Despăgubirile se stabilesc în baza unui acord scris între persoana păgubită sau reprezentantul ei legal și asigurător ori, în cazul în care nu s-a ajuns la nicio înțelegere, prin hotărâre judecătorească definitivă și **irevocabilă**;

art.28 alin.(4): În cazul în care despăgubirea de asigurare se stabilește prin hotărâre judecătorească definitivă și **irevocabilă**, asigurătorul va acorda despăgubire fără a mai fi necesar acordul păgubitului.

- Legea cu privire la gaj, nr.449 din 30.07.2001 [15] – art.72 alin.(2) lit.b): Instanța de judecată este în drept să suspende sau să anuleze transmiterea bunului în posesiunea creditorului gajist exclusiv în următoarele temeiiuri: contractul de gaj a fost declarat nul prin hotărâre judecătorească **irevocabilă**.

- Legea privind transportul naval intern al Republicii Moldova, nr.176 din 12.07.2013 [16] – art.15 alin.(1) lit.c): Temeii pentru înregistrarea de stat a navelor și a drepturilor asupra acestora servesc: hotărârea definitivă și **irevocabilă** a instanței de judecată.

- Legea concurenței, nr.183 din 11.07.2012 [17] – art.47 alin.(4): În cazul în care decizia atacată în partea ce ține de aplicarea sancțiunilor a fost anulată, în tot sau în parte, printr-o hotărâre judecătorească definitivă și **irevocabilă**, suma corespunzătoare a amenzii se restituie plătitorului acesteia din bugetul de stat în termen de 45 de zile.

Din conținutul normelor legale enunțate mai sus putem deduce că, pentru a putea realiza drepturile prevăzute într-o hotărâre judecătorească, legea impune expres condiția ca aceasta să fie irevocabilă. În viziunea noastră, instituirea unei asemenea condiții contravine principiului constituțional privind caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești definitive și constituie un impediment substanțial în exercitarea respectivelor drepturi.

La fel, dorim să menționăm că problema executării unei hotărâri judecătorești definitive a existat în litigiile de contencios administrativ și în litigiile ce au ca obiect obligații în privința bugetului public național și a bugetului instituțiilor bugetare.

În conformitate cu art.31 din Legea contenciosului administrativ [18], hotărârile judecătorești irevocabile, adoptate în condițiile acestei legi, constituie titluri executorii.

Conform art.12 alin.(1) din Codul de executare, titlul executoriu se eliberează creditorului la cerere de către prima instanță, după rămânerea definitivă a hotărârii.

Conform art.255 CPC RM, hotărârea judecătorească se execută, în modul stabilit de lege, după ce rămâne definitivă, cu excepția cazurilor de executare imediată după pronunțare.

Analizând normele legale enunțate, putem constata că în pricinile ce decurg din raporturile juridico-publice persoanele pot beneficia de executarea hotărârii judecătorești doar după devenirea irevocabilă a acesteia, ca urmare a exercitării recursului împotriva hotărârilor instanțelor de contencios administrativ, sau prin neatacare.

Deși art.30 și 31 din Legea contenciosului administrativ nu au fost abrogate până în prezent, problema respectivă a fost soluționată prin operarea modificărilor în Codul de procedură civilă prin Legea nr.155 din 05.07.2012 [19], care a abrogat calea de atac recursul (secțiunea I) și a adus modificări esențiale în materia

competenței jurisdicționale, atribuind judecătorilor competență în examinarea tuturor cauzelor de contencios administrativ (cu excepția litigiilor electorale).

Astfel, hotărârile adoptate de către judecătorii în calitate de instanțe de contencios administrativ se contestă conform regulii generale cu apel. În acest sens, Curtea Supremă de Justiție, prin Recomandarea nr.82 din 21.10.2015 [20] cu privire la momentul punerii în executare a hotărârilor date de instanțele de judecată în cauzele de contencios administrativ, a indicat că Codul de procedură civilă, în actuala redacție, nu face excepții pentru hotărârile date de judecătorii ca instanțe de contencios administrativ. Respectiv, după 01.12.2012, hotărârile date de judecătorii ca instanțe de contencios administrativ se vor ataca cu apel conform art.357-396 CPC RM. Reieșind din principiul „*Lex posterior derogat legi priori*”, conform căruia legea mai recentă primează față de legea mai veche, la executarea silită a hotărârilor de contencios vor fi aplicabile dispozițiile Codului de procedură civilă în redacția Legii nr.155 din 05.07.2012 și ale Codului de executare, republicat la 05.11.2010, potrivit cărora hotărârea este executorie de la momentul în care a devenit definitivă.

Referitor la hotărârile judecătorești în litigii ce au ca obiect obligații în privința bugetului public național și a bugetului instituțiilor bugetare, menționăm următoarele:

Conform art.68 alin.(2) din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014 [21], în cazul neexecutării documentului executoriu emis **în baza unei hotărâri judecătorești irevocabile** în termen de 6 luni de la data prezentării acestuia, creditorul poate solicita executorului judecătoresc inițierea executării silite, conform procedurii stabilite de Codul de executare.

Potrivit art.6 alin.(1) din Legea privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești [22], hotărârea judecătorească privind constatarea încălcării dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești și repararea prejudiciului cauzat prin această încălcare **se execută după ce devine irevocabilă**, în modul stabilit de legislația în vigoare.

Analizând prevederile legale enunțate, constatăm existența următoarelor aspecte problematice:

1. Momentul nașterii dreptului creditorului de a cere executarea hotărârii

În categoria de litigii care vizează bugetul public național se acceptă spre executare „documente executorii emise în baza unor hotărâri judecătorești irevocabile”, deși legislația procesual civilă prevede expres că sunt executorii hotărârile judecătorești definitive. În atare circumstanțe, are loc încălcarea drepturilor creditorului, prin tergiversarea executării hotărârii. Din această cauză, considerăm că are loc o violare a principiului egalității. Conform art.3 din Codul de executare, **modul și condițiile de punere în executare a documentelor executorii se extind** asupra persoanelor cu funcție de răspundere, persoanelor fizice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială, și **asupra persoanelor juridice, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare**. Mai mult ca atât, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a indicat că nu doar neexecutarea hotărârii judecătorești definitive, ci și amânarea momentului la care ea își produce efectele poate face dreptul la un proces echitabil inoperant și iluzoriu în detrimentul uneia din părți [23].

2. Termenul de executare „benevolă”

Pe lângă faptul că creditorul poate cere executarea doar a unei hotărâri judecătorești irevocabile, statul și instituțiile subordonate acestuia și-au rezervat un termen de 6 luni, care ar apărea ca un termen de executare benevolă. După regula generală, termenul de executare benevolă constituie 15 zile din momentul intentării procedurii de executare (art.60 alin.(3) din Codul de executare). Mai mult, executarea benevolă nu poate fi impusă ca o condiție de natură să extindă durata executării.

Putem constata că prevederile Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014, și ale Legii în materia executării documentelor executorii, nr.87 din 21.04.2011, constituiau o violare a garanțiilor constituționale – obligativitatea hotărârii judecătorești definitive. În acest sens, neajunsul respectiv a fost înlăturat prin Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 17.11.2016 [24], prin care sintagmele „după ce devine irevocabilă”, „emis în baza hotărârii judecătorești irevocabile”, „eliberat în baza hotărârii irevocabile”, „eliberat în baza hotărârii judecătorești irevocabile” de la alineatele (1), (2) și (3) ale articolului 6 din Legea nr.87 din 21.04.2011, sintagmele „doar după rămânerea irevocabilă a hotărârii judecătorești” și „în baza unei hotărâri judecătorești irevocabile” de la alineatele (1) și (2) ale articolului 68 din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25 iulie 2014, au fost declarate neconstituționale.

Cu referire la cele de ordin procedural

Inițial, trebuie să menționăm că efectele depline ale „puterii lucrului judecat” pot decurge doar dintr-o hotărâre judecătorească irevocabilă. Studiind practica judiciară din Republica Moldova, nu putem să nu constatăm existența unor situații atipice, care înlătură garanțiile și efectele hotărârilor judecătorești irevocabile și, prin urmare, pot afecta atât drepturile aflate în circuitul civil, cât și titularii acestor drepturi, fiind astfel periclitat principiul securității raporturilor juridice, care presupune că soluția atribuită de către instanța judecătorească în mod definitiv oricărui litigiu să nu fie mai mult pusă în cauză [25].

Astfel, putem constata că în prezent există mai multe norme/situații care creează posibilitatea afectării puterii lucrului judecat. În acest sens, putem menționa următoarele:

Art.434 alin.(1) CPC RM – Recursul se declară în termen de 2 luni de la data comunicării hotărârii sau a deciziei integrale

Cu referire la termenul de declarare a recursului împotriva deciziei instanței de apel, putem evidenția următoarele caractere ale acestuia:

1. Este un termen comun, aplicabil în toate situațiile, dacă legea nu dispune altfel.
2. Termenul de recurs curge de la data comunicării deciziei atacate.
3. Termenul de recurs este un termen continuu, curgând de la prima zi și până la ultima fără întrerupere.
4. Termenul de recurs este un termen legal imperativ - onerativ, nerespectarea lui atrage sancțiuni ferme, și anume: decăderea din dreptul de a declara recurs. Din momentul scurgerii termenului pentru declararea recursului, decizia devine irevocabilă.

Astfel, decizia instanței de apel emise în urma judecării apelului poate deveni irevocabilă în două modalități:

1. Fiind atacată cu recurs, este menținută de către instanța de recurs (art.445 alin.(3) CPC RM), fie instanța de recurs emite încheiere prin care declară recursul inadmisibil (art.440 alin.(1) CPC RM).
2. Prin neatacare, în cazul în care persoanele specificate la art.430 CPC RM nu exercită dreptul la cale de atac.

În cea de a doua situație, asupra momentului devenirii irevocabile a deciziei instanței de apel emise în urma examinării apelului planează o incertitudine, în situația în care termenul de declarare a recursului (2 luni) începe a curge de la data comunicării deciziei motivate – moment viitor și incert. Studiind practica judiciară a Curții Supreme de Justiție, putem constata că problema respectivă este una actuală:

- Dosarul nr. 3ra-844/16 [26]

Decizia Curții de Apel pronunțată la **02 decembrie 2015**, cererea de recurs depusă la **11 aprilie 2016**.

- Dosarul nr.2ra – 620/17 [27]

Decizia Curții de Apel pronunțată la **12 octombrie 2016**, cererea de recurs depusă la **03 februarie 2017**.

- Dosarul nr.3ra-1249/17 [28]

Decizia Curții de Apel pronunțată la **31 mai 2017**, cererea de recurs depusă la **11 septembrie 2017**.

- Dosarul nr.2ra-1927/17 [29]

Decizia Curții de Apel pronunțată la **09 martie 2017**, cererea de recurs depusă la **22 august 2017**.

- Dosarul nr.2ra – 1627/17 [30]

Decizia Curții de Apel pronunțată la **19 ianuarie 2017**, cererea de recurs depusă la **07 iulie 2017**.

- Dosarul nr.2ra – 1093/17 [31]

Decizia Curții de Apel pronunțată la **20 septembrie 2016**, cererea de recurs depusă la **24 februarie 2017**.

În situațiile descrise mai sus, instanța de recurs a considerat ca fiind respectat termenul de declarare a recursului, având în vedere că la materialele dosarului lipsesc probe ce ar dovedi momentul comunicării deciziei motivate a instanței de apel. Analizând acțiunile instanței de recurs, putem afirma că, pe de o parte, acestea vin să asigure dreptul la cale de atac al persoanelor, în vederea asigurării controlului judecătoresc. Pe de altă parte, asemenea acțiuni sunt contrare intereselor persoanelor care au avut câștig de cauză în instanța de apel. Or, persoanele care au dobândit anumite drepturi subiective civile în temeiul deciziei instanței de apel, precum și terții care au dobândit aceste drepturi de la persoanele respective, nu dispun de siguranța că în procesul de valorificare a acestora nu se va constata existența viciilor de ordin juridic (posibilitatea casării deciziei), care pot atrage pierderea dreptului.

Astfel, formula actuală a termenului de declarare a recursului împotriva deciziilor instanței de apel este una nereușită. Or, determinarea momentului începerii curgerii acestuia de un eveniment viitor și incert, precum comunicarea deciziei integrale, nu asigură previzibilitatea procesului. În acest sens, persoanele care au avut

câștig de cauză în instanța de apel (obținând astfel anumite drepturi de ordin material) nu pot beneficia pe deplin de efectele puterii lucrului judecat, în situația în care nu se cunoaște dacă partea opusă va exercita recursul și lipsește un termen cert de contestare a deciziei. Mai mult decât atât, putem constata că, în lipsa unor probe ce ar demonstra momentul comunicării deciziei motivate, este imposibil a determina momentul în care expiră termenul de declarare a recursului și, prin urmare, este imposibil a determina când decizia instanței de apel devine irevocabilă.

Examinarea defectuoasă a apelului (examinarea unui apel depus cu încălcarea condițiilor de formă, conținut, termen)

Una dintre condițiile fundamentale ale existenței statului de drept reprezintă apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor. Constituția Republicii Moldova prevede, în art.20, principiul accesului liber la justiție: orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. De asemenea, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului proclamă în art.6 dreptul la un proces echitabil, în virtutea căruia orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil.

Înfăptuirea justiției, fiind un proces bazat pe activitatea intelectuală umană, este supusă riscului comiterii de către magistrați a erorilor ce afectează legalitatea și temeinicia hotărârilor pronunțate [32]. Incorectitudinea hotărârilor poate fi determinată și de comportamentul participanților la proces. În sec. XX marele procesualist rus E.Vasikovski scria: „*Oricât de bine ar fi fost pregătiți judecătorii, oricât de responsabilă și atentă ar fi fost atitudinea lor față de executarea obligațiilor sale, oricum ei nu sunt garantați împotriva abaterilor și erorilor. Nu doar înțelegerea greșită a legii sau omisiunea involuntară la stabilirea circumstanțelor de fapt ale pricinii, ci și viziunile subiective, simpatiile și antipatiile judecătorului (...) sunt cauza hotărârilor incorecte. Nu poate fi negată nici posibilitatea abaterii conștiente a judecătorului de la echitate în virtutea libertății de intimă convingere acordată acestuia*” [33]. În cazul depistării unor erori ale judecătorului, precum și a unor alte omisiuni ce au dus la soluționarea greșită a pricinii, hotărârea adoptată urmează a fi corectată.

Dreptul de a controla hotărârile primei instanțe de către o instanță ierarhic superioară a constituit un progres. Întru înlăturarea acestor greșeli, a fost instituit un mecanism de control judiciar. În opinia expusă de E.Borisova, controlul judiciar reprezintă activitatea instanțelor superioare, inițiată de participanții la proces, ce se desfășoară în ordinea stabilită de legislația procesuală fără reluarea procesului, fiind orientată spre asigurarea temeiniciei și legalității actelor judecătorești [34]. Într-o altă opinie, controlul judiciar reprezintă dreptul și obligația pe care le au, în cadrul unui sistem judiciar, instanțele judecătorești superioare de a verifica, în condițiile și cu procedura stabilită de lege, legalitatea și temeinicia hotărârilor pronunțate de instanțele judecătorești inferioare lor și de a casa sau modifica acele hotărâri ce sunt greșite sau de a le confirma pe cele ce sunt legale și temeinice [35]. Controlul judiciar este legat de unul dintre principiile fundamentale de organizare judecătorească – cel al ierarhizării instanțelor – și are ca scop să asigure calitatea hotărârilor judecătorești și să îndrepte erorile săvârșite. Sintagma „control judiciar” a fost folosită și într-un sens mai larg, incluzând și situațiile în care controlul se exercită asupra unor hotărâri ale organelor din afara sistemului judiciar sau asupra unor acte administrative obișnuite. Astfel, pentru a se evita unele confuzii, a fost creată o nouă instituție procesuală, distinctă de cea a controlului judiciar, și anume: aceea de „control judecătoresc” care și-a găsit deja consacrare în literatura de specialitate.

Acest control judecătoresc se realizează prin utilizarea de către subiecți a căilor de atac. Căile de atac reprezintă mijloace procedurale prin care se poate cere și obține anularea sau reformarea (totală sau parțială) a unei hotărâri judecătorești; ele apar ca un remediu contra eventualelor erori ce se pot strecura într-o hotărâre, uneori chiar contra nedreptății dintr-un act jurisdicțional [36]. Una dintre căile de atac de care dispun persoanele întru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime este apelul.

Apelul este una dintre căile de atac, stabilite și reglementate prin lege, deopotrivă ordinară, devolutivă și suspensivă de executare (dacă legea nu prevede altfel), declanșată de către persoanele abilitate prin lege cu acest drept. Această cale de atac conferă instanței ierarhic superioare investite cu soluționarea apelului, pe lângă competența verificării legalității și temeiniciei hotărârii atacate, și unele atribuții de judecată ale primei instanțe.

Ca și în cazul examinării cererilor de chemare în judecată în prima instanță, intentarea procedurii în apel presupune respectarea de către apelant a anumitor condiții. Analizând legislația procesuală, putem spune că respectivele condiții se referă la forma și conținutul cererii de apel, termenul de declarare a apelului.

În conformitate cu art.362 alin.(1) CPC RM, „*termenul de declarare a apelului este de 30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii, dacă legea nu prevede altfel*”.

În conformitate cu art.365 alin.(1) CPC RM, „*în cererea de apel se indică:*

- a) *instanța căreia îi este adresat apelul;*
- b) *numele sau denumirea, domiciliul sau sediul apelantului, calitatea lui procedurală;*
- c) *hotărârea atacată, instanța care a emis-o, completul de judecată, data emiterii;*
- d) *motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază apelul;*
- e) *probele invocate în susținerea apelului;*
- f) *solicitarea apelantului;*
- g) *numele și domiciliul martorilor, dacă se cere a fi citați în apel;*
- h) *documentele ce se anexează.*

(¹) *Elementele cererii de apel prevăzute la alin. (1) lit. d), e) și h) pot fi incluse într-o cerere de apel suplimentară depusă după data întocmirii hotărârii integrale.*

(2) *În cererea de apel se poate indica și alte date ce țin de examinarea apelului.*

(3) *Cererea de apel se semnează de apelant sau de reprezentantul său. În ultimul caz, la cerere se anexează documentul, legalizat în modul stabilit, care certifică împuternicirile reprezentantului dacă în dosar lipsește o astfel de împuternicire.*

(4) *La cererea de apel se anexează dovada de plată a taxei de stat dacă apelul se impune cu taxă”.*

Dacă cererea de apel nu întrunește condițiile prevăzute la art.364 și 365 CPC RM, instanța de apel va dispune, printr-o încheiere susceptibilă de recurs, de a nu se da curs cererii, acordându-i apelantului termen pentru lichidarea neajunsurilor. În cazul în care apelantul îndeplinește în termen indicațiile din încheiere, apelul se consideră depus la data prezentării inițiale, iar dacă apelantul nu va îndeplini în termen indicațiile instanței de apel, apelul va fi restituit printr-o încheiere susceptibilă de recurs. În cazul în care nu se dă curs cererii de apel, termenul stabilit de judecător pentru lichidarea neajunsurilor trebuie să fie unul real, rezonabil, astfel încât persoana respectivă să dispună de posibilitatea de a executa indicațiile din încheiere. Cererea de apel urmează a fi restituită și în cazul în care: apelul a fost depus în afara termenului legal, iar apelantul nu solicită repunerea în termen sau instanța de apel a refuzat să efectueze repunerea în termen; apelantul a înaintat o nouă pretenție, neexaminată în prima instanță (în acest caz se va restitui și nu va fi examinată doar pretenția nouă din cererea de apel); cererea de apel a fost depusă de o persoană care nu este în drept să declare apel; apelantul solicită restituirea apelului până la începerea dezbaterii pricinii în fond în instanța de apel; în virtutea legii, hotărârea nu poate fi atacată în apel [37].

Studiind practica judiciară, constatăm existența anumitor situații când instanța de apel a admis spre examinare o cerere de apel care nu corespunde condițiilor prevăzute de lege și, în baza unui asemenea apel, a casat hotărârea primei instanțe. La fel, există situații când instanța la examinarea apelului a administrat probe noi. Cu titlu de exemplu, menționăm următoarele:

- **Termenul de declarare a apelului** (art.362 alin.(1) CPC RM)

Cauza civilă nr. 2ra-1230/17 [38]

La data de 02 noiembrie 2015 avocatul V.B. a depus cerere de chemare în judecată în interesele SRL „G.N.F.F.E” împotriva lui M.V. cu privire la încasarea datoriei pentru consumul energiei electrice.

Prin hotărârea Judecătorei Hâncești din 21 ianuarie 2016, cererea de chemare în judecată depusă de avocatul în interesele SRL „G.N.F.F.E” împotriva lui M.V. cu privire la încasarea datoriei pentru consumul energiei electrice a fost admisă. S-a încasat de la M.V. în beneficiul SRL „G.N.F.F.E” suma de 33.840,18 lei cu titlu de datorie pentru consumul energiei electrice și 1.165, 21 lei cu titlu de taxă de stat achitată la depunerea cererii de chemare în judecată.

La 29 februarie 2016, M.V. a contestat cu apel hotărârea primei instanțe.

Prin încheierea Curții de Apel Chișinău din 21 decembrie 2016, s-a admis cererea înaintată de M.V. cu privire la repunerea în termenul de declarare a apelului.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 08 februarie 2017 s-a admis apelul declarat de către M.V., s-a modificat hotărârea Judecătorei Hâncești din 21 ianuarie 2016 prin micșorarea sumei datoriei încasate de la

M.V în beneficiul SRL „G.N.F.F.E” – de la suma de 33.840 lei până la suma de 443,98 lei și suma taxei de stat încasate de la M.V. în beneficiul SRL „G.N.F.F.E” – de la suma de 1.165 lei 21 bani până la suma de 270 lei. S-a încasat de la SRL „G.N.F.F.E” în beneficiul lui M.V. taxa de stat achitată la depunerea cererii de apel în mărime de 873 lei.

La 02 mai 2017 SRL „G.N.F.F.E” a declarat recurs, solicitând admiterea recursului, casarea deciziei Curții de Apel Chișinău din 08 februarie 2017 și menținerea hotărârii Judecătorei Hâncești din 21 ianuarie 2016.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 05 iulie 2017, s-a admis recursul declarat de SRL „G.N.F.F.E”, s-a casat decizia Curții de Apel Chișinău din 08 februarie 2017 și încheierea Curții de Apel Chișinău din 21 decembrie 2016 și s-a pronunțat o nouă hotărâre sub formă de încheiere, prin care s-a respins cererea înaintată de M.V. cu privire la repunerea în termenul de declarare a apelului și s-a restituit ca fiind tardivă cererea de apel înaintată de M.V. împotriva hotărârii Judecătorei Hâncești din 21 ianuarie 2016.

În speța dată, instanța de recurs a constatat că instanța de apel incorect a aplicat prevederile art.116 CPC RM cu privire la repunerea în termenul de procedură omis; or, cererea cu privire la repunerea în termenul de procedură omis nu era însoțită de probe pertinente ce ar dovedi imposibilitatea îndeplinirii actului și, drept urmare, a fost admis spre examinare un apel tardiv.

La fel, dorim să menționăm că în respectiva cauză instanța de recurs a valorificat noua împuternicire prevăzută la art.445 alin.(1) lit.g) CPC RM, introdusă prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.191 din 23.09.2016 [39], care permite instanței, la examinarea recursului declarat împotriva deciziei instanței de apel, să emită acte procesuale pe marginea chestiunii privind acceptarea spre examinare a apelului (verificarea condițiilor de formă și conținut a cererii de apel).

Cauza civilă nr. 3ra - 1412/16 [40]

La 27 octombrie 2014, SRL „Ș.C.” a depus cerere de chemare în judecată împotriva Inspectoratului Fiscal de Stat pe mun. Bălți cu privire la contestarea actelor administrative.

Prin încheierea protocolară a Judecătorei Bălți din 09 decembrie 2014 a fost admis demersul reclamantului și a fost atras în calitate de pârât Inspectoratul Fiscal Principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova.

Prin hotărârea Judecătorei Bălți din 28 septembrie 2015, acțiunea formulată de SRL „Ș.C.” a fost admisă și s-a anulat decizia Inspectoratului Fiscal de Stat Bălți nr.1072 din 02 iulie 2014, decizia Inspectoratului Fiscal de Stat Bălți nr.1400 din 12 august 2014 și decizia Inspectoratului Fiscal Principal de Stat nr.309 din 29 septembrie 2014. S-a încasat de la Inspectoratul Fiscal de Stat Bălți și de la Inspectoratul Fiscal Principal de Stat în beneficiul SRL „Ș.C.” cheltuielile de judecată în mărime de 3.500 lei.

La 04 noiembrie 2015, Inspectoratul Fiscal de Stat pe mun. Bălți a contestat cu apel hotărârea primei instanțe.

Prin decizia Curții de Apel Bălți din 31 mai 2016 a fost respins apelul declarat de Inspectoratul Fiscal de Stat pe mun. Bălți și s-a menținut hotărârea Judecătorei Bălți din 28 septembrie 2015.

La 29 iulie 2016, Inspectoratul Fiscal de Stat pe mun. Bălți a declarat recurs împotriva deciziei Curții de Apel Bălți din 31 mai 2016, solicitând casarea deciziei instanței de apel și a hotărârii primei instanțe, cu pronunțarea unei noi hotărâri de respingere a cererii de chemare în judecată înaintate de SRL „Ș.C.”.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 26 octombrie 2016, s-a admis recursul declarat de către Inspectoratul Fiscal de Stat pe mun. Bălți, s-a casat integral decizia Curții de Apel Bălți din 31 mai 2016, cu restituirea pricinii spre rejudecare la Curtea de Apel Bălți, în alt complet de judecată.

În speța dată, instanța de recurs a reținut că, la etapa examinării cauzei în ordine de apel, instanța de apel nu s-a expus pe marginea obiecțiilor formulate de către intimatul SRL „Ș.C.” cu privire la tardivitatea apelului declarat de Inspectoratul Fiscal de Stat pe mun. Bălți.

• **Împuternicirile reprezentantului în instanța de judecată** (dreptul de a exercita calea de atac)

Cauza civilă nr. 2ra-1269/17 [41]

La 25 aprilie 2015, L.C. a depus cerere de chemare în judecată împotriva Primăriei sat. X solicitând anularea dispoziției nr.15 din 01 aprilie 2016 a Primăriei sat. X „Cu privire la încetarea contractului individual de muncă a dnei L.C. – director al grădiniței de copii din sat. X”, restabilirea ei în funcția de director al grădiniței din sat. X începând cu 01 aprilie 2016, obligarea pârâtului de a nu-i crea obstacole la îndeplinirea obligațiilor de serviciu, încasarea salariului pentru absență forțată de la muncă, încasarea prejudiciului moral în mărime de 5.000 lei, a cheltuielilor de judecată.

Prin hotărârea din 24 noiembrie 2016 a Judecătorei Leova, s-a respins cererea de chemare în judecată depusă de L.C. împotriva Primăriei sat. X cu privire la anularea dispoziției de încetare a contractului individual de muncă, restabilirea în funcție, înlăturarea obstacolelor în îndeplinirea obligațiilor de serviciu cu încasarea salariului pentru absența forțată de la muncă și a cheltuielilor de judecată.

La 14 decembrie 2016, L.C. a depus, prin intermediul avocatului I.R., apel, solicitând casarea hotărârii primei instanțe, rejudecarea pricinii și emiterea unei decizii de admitere a cerințelor reclamantei.

Prin decizia din 07 februarie 2017 a Curții de Apel Cahul s-a admis apelul depus de L.C. prin intermediul avocatului I.R.; s-a casat integral hotărârea din 24 noiembrie 2016 a Judecătorei Leova și s-a pronunțat o nouă hotărâre prin care s-a admis parțial cererea de chemare în judecată depusă de L.C.; s-a anulat dispoziția nr.15 din 01 aprilie 2016 a Primarului sat. X „Cu privire la încetarea contractului individual de muncă a dnei L.C. – director al grădiniței de copii din sat. X”; s-a restabilit L.C. în funcția de director interimar al grădiniței de copii din sat. X, începând cu data de 01 aprilie 2016; s-a încasat de la Primăria sat. X în beneficiul L.C. salariul pentru absență forțată de la muncă pentru perioada 01 aprilie 2016 – 07 februarie 2017 în sumă de 36.742,80 lei și suma de 3.700 lei cu titlu de prejudiciu moral. Concomitent, s-a dispus, în conformitate cu alin.1) lit.d), alin.(2) art.256 CPC RM, executarea imediată a hotărârii în partea restabilirii la serviciu a L.C. și plata unui salariu mediu pentru absență forțată de la muncă în sumă de 3.589,80 lei; s-a respins cerința L.C. împotriva Primăriei sat. X privind înlăturarea obstacolelor în îndeplinirea obligațiilor de serviciu.

La 25 aprilie 2017, Primăria sat. X a declarat, prin intermediul primarului Y, recurs împotriva deciziei din 07 februarie 2017 a Curții de Apel Cahul, solicitând casarea acesteia, cu menținerea hotărârii din 24 noiembrie 2016 a Judecătorei Leova.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 12 iulie 2017, s-a admis recursul declarat de Primăria sat. X, s-a casat decizia din 07 februarie 2017 a Curții de Apel Cahul, adoptată în cauza civilă la cererea de chemare în judecată depusă de L.C. împotriva Primăriei sat. X cu privire la anularea dispoziției, restabilirea în funcție, încasarea salariului pentru absența forțată de la muncă, a prejudiciului moral și a cheltuielilor de judecată și s-a pronunțat o decizie sub formă de încheiere, prin care s-a restituit cererea de apel depusă de L.C., prin intermediul avocatului I.R., împotriva hotărârii din 24 noiembrie 2016 a Judecătorei Leova.

În speța dată, instanța de recurs a reținut că avocatul I.R. nu era în drept de a contesta cu apel hotărârea din 24 noiembrie 2016 a Judecătorei Leova, deoarece astfel de împuterniciri nu i-au fost acordate de către L.C., o asemenea împuternicire nefiind inserată pe versoul mandatului.

- **Administrarea unor probe noi la examinarea apelului**

Cauza civilă nr. 2rac-135/16 [42]

La 12 decembrie 2014, SRL „A.P.” s-a adresat cu cerere de chemare în judecată împotriva ÎI „R.L.” privind încasarea datoriei, penalității, amenzii, dobânzii și tuturor cheltuielilor suportate.

Prin hotărârea Judecătorei Bălți din 08 mai 2015, acțiunea înaintată de SRL „A.P.” a fost admisă integral. S-a încasat de la ÎI „R.L.” în beneficiul SRL „A.P.” datoria în sumă de 197.345,81 lei, penalitatea în sumă de 35.522,25 lei, amenda în sumă de 152.872,8 lei, dobânda în sumă de 17.141 lei și cheltuielile de judecată în sumă de 12.279 lei.

Prin decizia Curții de Apel Bălți din 17 decembrie 2015, s-a admis apelul declarat de ÎI „R.L.”, s-a casat hotărârea Judecătorei Bălți din 08 mai 2015 și s-a emis o nouă hotărâre, prin care s-a respins ca fiind nefondată cererea de chemare în judecată declarată de SRL „A.P.” împotriva ÎI „R.L.” privind încasarea datoriei.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 13 aprilie 2016, s-a admis recursul declarat de SRL „A.P.”, s-a casat integral decizia Curții de Apel Bălți din 17 decembrie 2015 și parțial hotărârea Judecătorei Bălți din 08 mai 2015, în partea prin care s-a încasat din contul ÎI „R.L.” în beneficiul SRL „A.P.” amenda în sumă de 152.872,80 lei și cheltuielile de judecată în sumă de 12.279 lei, și s-a emis în această parte o nouă hotărâre după cum urmează: „Capătul de cerere privind încasarea din contul ÎI „R.L.” în beneficiul SRL „A.P.” a amenzii în sumă de 152.872,80 lei s-a respins ca neîntemeiat. S-a încasat din contul ÎI „R.L.” în beneficiul SRL „A.P.” cheltuielile de judecată în sumă de 7.500 (șapte mii cinci sute) lei”. În rest, hotărârea Judecătorei Bălți din 08 mai 2015, adoptată în pricina civilă la cererea de chemare în judecată depusă de SRL „A.P.” împotriva ÎI „R.L.” privind încasarea datoriei, s-a menținut.

În speța dată, instanța de recurs a constatat că instanța de apel a administrat probe inadmisibile, și anume: probe prezentate la etapa examinării apelului, fără a fi demonstrată imposibilitatea prezentării acestora în prima instanță (art.372 alin.(1) CPC RM).

Din analiza cauzelor respective putem constata că, la etapa soluționării chestiunii privind acceptarea spre examinare a cererii de apel, instanțele de apel omit să se verifice condițiile prevăzute de lege pentru intentarea procedurii în apel, precum termenul de declarare a apelului, condițiile de formă și conținut a cererii de apel, împuternicirile reprezentantului care a exercitat calea de atac din numele titularului dreptului. În asemenea circumstanțe, există riscul ca o hotărâre judecătorească să fie anulată ca urmare a exercitării în mod defectuos a unei căi de atac. La fel, un pericol sporit, în viziunea noastră, constituie administrarea de probe noi la etapa examinării apelului. Or, potrivit regulilor de procedură, toate probele relevante se prezintă în prima instanță.

Concluzii

În urma analizei realizate, putem constata că efectele puterii lucrului judecat pot fi periclitate atât din cauza neajunsurilor existente în legislația materială/ procedurală, cât și a omisiunilor instanțelor de judecată la examinarea cauzei. La fel, în viziunea noastră, legile materiale, care condiționează momentul nașterii/ dobândirii anumitor drepturi subiective civile de existența unei hotărâri judecătorești irevocabile, îngreunează situația subiecților respectivi. În acest sens, în textele de lege enunțate mai sus sintagma „hotărâre judecătorească irevocabilă” urmează a fi înlocuită cu sintagma „hotărâre judecătorească definitivă”.

Pentru a fortifica garanțiile acordate de puterea lucrului judecat, este necesar de a adapta normele legale enunțate la condițiile de claritate și previzibilitate a legii. Astfel, în ceea ce privește termenul de declarare a recursului împotriva deciziei instanței de apel, momentul începerii curgerii acestuia nu trebuie să fie condiționat de un eveniment viitor și incert, precum momentul comunicării deciziei motivate. Pentru a putea determina momentul devenirii irevocabile a deciziei instanței de apel emise în urma examinării apelului (în caz de neatacare), termenul de declarare a recursului urmează a fi determinat de momentul pronunțării dispozitivului deciziei. În viziunea noastră, este necesară instituirea unui termen de declarare a recursului de 3 luni din momentul pronunțării dispozitivului deciziei instanței de apel. Or, instanța de apel este obligată să întocmească decizia motivată în termen de 30 de zile de la pronunțarea dispozitivului (art.389 alin.(4) CPC RM), iar 2 luni pentru întocmirea cererii de recurs este un termen mai mult decât suficient.

Referințe:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225 din 30.05.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.130-134.
2. BELEI, E., CHIFA, F., COJUHARI, AI. și al. *Drept procesual civil*. Chișinău, 2009.
3. ROȘU, C., DĂNILĂ, L. *Drept procesual civil*. Ediția a 5-a. București: C.H. Beck, 2007, p.279-280.
4. ЯРКОВ, В.В. *Гражданский процесс: Учебник для вузов*. Москва: Wolters Kluwer, 2006, c.179.
5. BELEI, E. și a. *Drept procesual civil. Partea specială*. Chișinău, 2016, p.96.
6. Hotărârea CtEDO în cauza *Roșca vs. Republica Moldova* din 22 martie 2005, cererea nr.6267/02, par.24.
7. DELEANU, I. *Tratat de Procedură Civilă. Vol.II. Noul Cod de procedură civilă*. București: Universul Juridic, 2013, p.72.
8. STOENESCU, I., PORUMB, G. *Drept procesual civil român*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1966, p.273.
9. BELEI, E. și a. *Drept procesual civil. Partea specială*. Chișinău, 2016, p.95.
10. LEȘ, I. *Tratat de Drept procesual civil. Vol.I*. București: Universul Juridic, 2014, p.933.
11. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
12. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=597>
13. Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, nr.137 din 29.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr 293-305, art.618.
14. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule, nr.414 din 22.12.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.44-48, art.85.
15. Legea cu privire la gaj, nr.449 din 30.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.345-351, art.655.
16. Legea privind transportul naval intern al Republicii Moldova, nr.176 din 12.07.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.238-242, art.672.
17. Legea concurenței, nr.183 din 11.07.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.193-197, art.667.
18. Legea contenciosului administrativ, nr.793 din 10.02.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.57-58, art.375.
19. Lege pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.155 din 05.07.2012 (în vigoare 30.11.2012). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.185, art.622.
20. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=127

21. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014 (în vigoare 01.01.2015). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.223-230, art.519.
22. Legea privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, nr.87 din 21.04.2011 (în vigoare 01.07.2011). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr.107-109, art.282.
23. Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr.Rec(2003)17 din 09.09.2003 în materie de executare a deciziilor judecătorești.
24. <http://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=597&l=ro>
25. Hotărârea Curții Europene pentru Drepturile Omului din 28 octombrie 1999 în cauza *Brumărescu împotriva României*, par.61.
26. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=29130
27. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=35610
28. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=40005
29. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=39991
30. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=38634
31. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=36870
32. MUNTEAN, Al. Cu privire la conceptul cailor de atac al hotărârilor judecătorești în procedura civilă. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.3, p.91.
33. ВАСЬКОВСКИЙ, Е. *Курс гражданского процесса*. Том 1. Москва, 1913, с.172.
34. БОРИСОВА, Е.А. *Проверка судебных актов по гражданским делам*. Москва: Городец, 2006, с.59.
35. STOENESCU, I., ZILBERSTEIN, S. *Executarea silită în procesul civil*. Bucuresti, 1983, p.8.
36. BOROI, G. *Drept procesual civil: Note de curs*. Vol.I. Bucuresti: Romfel S.R.L., 1993, p.21.
37. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=193.
38. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=37616
39. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.369-378, art.747.
40. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=32109.
41. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=27493.
42. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=27493

Date despre autor:

Ion CARAMAN, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: ion.caraman@ymail.com

Prezentat la 25.01.2018